

Kome wat komt

Wies Stael-Merkx

8 december 1926 – 14 december 2012

1.

'Vergezichten, bos, weiland, grazende koeien, wolken, rust. Eindeloze stilte. De abdij als baken midden in de ruimte. De hei bloeit. Ik ben al in alle seizoenen hier geweest maar nog nooit eind augustus. Wordt het al herfst? Een beetje dieper in het bos ruik je de herfst. Hoewel ik geen Godkenner ben, denk ik toch dat dit de wereld is zoals God die bedoeld heeft. Volgens mij is hij hier ook. Ik zie 'm niet, hoor 'm niet. Maar hier proef, voel, ruik ik God ... De vragen aan mijzelf blijven doorgaan. Waarom kan ik niet zonder dat verlangen naar, die behoefte aan God? Veel mensen leven toch zonder, en soms veel gemakkelijker? Moet ik lacunes in mezelf opvullen? De kringloop in de natuur is boeiend, steeds verrassend. Maar de kringloop van mijn eigen leven? Kan ik daarmee ooit vrede hebben? Met ouderdom en verval: dat lukt nog wel. Maar met de dood? Nee, dat lukt me helemaal (nog?) niet.'

Dit schrijft Wies Stael-Merkx in 2005, zij is dan 78, in de abdij Maria Toevlucht in Zundert. Het is een fragment uit haar autobiografie, in 2006 verschenen onder de titel *Geloof in leven*. Met als ondertitel *Het verhaal van een katholieke vrijbouter*.

2.

Vrijbouter? Dat moet ironisch bedoeld zijn, een knipoog naar bisschop Simonis, die vond dat zij niet de katholieke leer verkondigde op het gebied van 'huwelijk, gezin en homorelaties'; en naar bisschop Gijsen die alle priesters van zijn bisdom een brief stuurde waarin hij meedeelde dat zij 'een bedreiging' was voor het katholieke geloof. Zij heeft zich na deze brief niet laten uitschrijven. Ze heeft zich afgevraagd of ze op de goede weg was en hoe ze verder moest: 'De kerk waarin ik was opgevoed was mij dierbaar. Ze had mij met God in aanraking gebracht, gevoelig gemaakt voor de religieuze dimensie, en mijn aandacht gericht op het welzijn van mensen. Ik wilde iets van die kerk zichtbaar maken.'

Hebben die twee haar boek gelezen? En deze zin? 'Mijn bidden is niet zozeer meer vragen of God iets doet, of hij wil ingrijpen, maar veeleer dat hij de kracht in mij wekt om het goede te doen.'

3.

Zij was een van de eerlijkste en moedigste katholieken van de twintigste eeuw. Haar grote inzet was de bewustwording, verheldering en genezing van huwelijks- en gezinsverhoudingen; het open, invoelend en nuchter bespreekbaar maken van seksuele verhoudingen; het pleidooi voor gelijke rechten en rituelen voor homoseksuelen. De ene klus na de andere functie nam zij op zich, omdat zij bescheiden maar zeker wist dat zij iets kon bijdragen. Zij groeide daarin en werd zich steeds bewuster van de fatale kloof tussen voortschrijdend menselijk bewustzijn en de onwrikbare katholieke leer. Zij had de moed en energie om die katholieke leer te kritiseren, vanuit de pastorale praktijk waarin honderden gelovige mensen haar hun nood klaagden. Zij koos voor hen,

en dus tegen de meedogenloze beheerders van het officiële roomse systeem. Zij deed dat uiterst beheerst, tactisch, en zelfs met begrip voor de ontwikkeling die de meeste bisschoppen nog door zouden maken, hoopte ze. Maar Simonis en Gijsen waren helemaal niet van plan zich te ontwikkelen. Wat dacht ze wel, die vrouw.

4.

In januari 1980 vond in Rome de 'Bijzondere Synode' van de paus met de Nederlandse bisschoppen plaats. Dat leverde zesenvoertig besluiten op die de volstrekte onderworpenheid aan het Vaticaan moesten waarborgen.

De beweging Open Kerk, in 1972 in Limburg ontstaan, na de benoeming van Gijsen – door Wies Stael 'de ondergrondse kerk' genoemd – nam als eerste het initiatief tot een tegenbeweging, en noemde zich voortaan Breed Platform voor een Open Kerk. En ineens was daar ook de Mariëburggroep, een initiatief van 'lagere geestelijken', onmiddellijk ondersteund door honderden loyale maar kritische 'leken'. In 1983 verscheen hun brochure *Getuigen van de geest die in ons leeft*, waarin gepleit werd voor de rechten van de plaatselijke gemeente, voor herinterpretatie van de traditie, voor oecumene en nieuwe ambtsvormen. 'Vanaf het eerste uur,' schrijft Wies Stael, 'ben ik nauw betrokken geweest bij de Mariëburggroep en ik weet dat het zoeken naar Gods Geest hen op dat spoor van kerkvernieuwing heeft gezet. Maar ja, zij zochten de Geest op andere plekken dan de bisschoppen.'

Maar, ook in 1983, werd Simonis aartsbisschop van Utrecht en een zekere pater-oratoriaan Ter Schure, hulpbisschop van Gijsen, benoemd op 'de stoel' van Bekkers en Bluysen, om duidelijk te maken dat vijftwintig jaar kerkvernieuwing in Nederland nu definitief ten einde was. Toen steeg bij duizenden nog altijd en steeds weer loyale katholieken de verontwaardiging tot woede. En uit die weeën werd de Acht-Mei-beweging geboren.

5.

In december 1982 werd het bezoek van de paus aan de Benelux aangekondigd. Van 12 tot 15 mei 1985 zou hij in Nederland zijn. Niet meer dan 28 procent van de katholieken verheugde zich op dit bezoek, de rest was tegen of niet geïnteresseerd. Maar hij kwam, onder andere om te vertellen dat Ter Schure echt de allerbeste was die we ons konden wensen. Simonis was voorzitter van de Stichting Pausbezoek en het voorbereidingscomité. Wies Stael, aanvankelijk gevraagd om mee te doen aan een gesprek met de paus, werd later weer afgezegd. De theologe Tine Halkes mocht ook niet meedoen. Te polariserend, vond Simonis. 'Het werd steeds duidelijker dat er maar één gezicht, het door de bisschoppen goedgekeurde, aan de paus getoond mocht worden.' Het Breed Platform voor een Open Kerk nam het initiatief tot een manifestatie onder de naam 'Het andere gezicht van de kerk'.

Op 8 mei 1985 was het zover, op het Malieveld in Den Haag. Met twaalfduizend waren we. Er stonden tenten en praatpalen, er werd gezongen.

Het moest een traditie worden. In januari 1986 werd de Acht-Mei-Beweging opgericht. Wies Stael-Merkx werd gevraagd als eerste voorzitter. Waarom ik, vroeg ze zich af. Omdat ik een vrouw ben?

6.

Wij ontmoetten elkaar voor het eerst in het voorjaar van 1991. Terwijl zij toch in de jaren zestig al de diensten van de Amsterdamse Studenteneklesia had bijgewoond. Ik was gevraagd op de 8 meibijeenkomst van dat jaar te spreken over traditie en vernieuwing. 'Het verhaal doorgeven', noemde ik mijn toespraak en mijn motto was een geveleugeld woord van Anton van Duinkerken: 'Men huldigt de traditie het dankbaarst door haar te vernieuwen en verlevendigen.' Sindsdien schreven we elkaar, onregelmatig, kort en krachtig.

Op 11 februari 2011 was ze aanwezig bij de opening van ons nieuwe centrum De Nieuwe Liefde. Ze vond dat 'een grandioos samenzijn – ik heb genoten van alles'. 'Ik voelde mij helemaal veilig; veilig om te huilen, gesterkt om weer opnieuw van het leven te genieten.'

Op 11 november 2011 overhandigde ik haar het eerste exemplaar van *150 Psalmen vrij*. Ik schreef erin: 'Dank voor je bemoediging, vele keren. Steeds op het goede moment.' Ja, zij bemoedigde me: ik mocht me absoluut niets aantrekken van die 'bisschoppelijke censoren die je liedteksten afkeuren voor liturgisch gebruik, ik ontmoet zoveel mensen, oude en jonge, die iets met je teksten kunnen'.

Jij bent mijn bisschop, schreef ik haar dan. Je doet wat bisschop Bekkers deed, toen ik pas begonnen was: 'Ge moet daarmee doorgaan, uw hele leven lang.' Een bisschop bemoedigt en verbindt.

Vanaf 26 januari 1959, de dag dat paus Johannes XXIII het Tweede Vaticaanse Concilie bijeenriep onder het motto *aggiornamento*, heeft de grote meerderheid van de Nederlandse katholieken gehoopt op een vernieuwde kerk en uitgezien naar inspirerende leiding, bemoedigende bisschoppen. Waarom dachten we dat het kón? Omdat we Bekkers hadden meegemaakt. Wij wisten in die dagen – tienduizenden gelijkgezinden – dat het grote liefdesverhaal dat 'Evangelie' genoemd wordt, moest blijven klinken in deze wereld; anders zou deze wereld nog kapotter gaan dan zij al was. Maar dan moest het evangelie vertaald worden naar nu, 1959, 1968, 2012. Dat werd in 1959 mijn roeping. En bisschop Bekkers zag dat en bemoedigde mij. En vanaf 1991, al eerder eigenlijk, heeft Wies Stael-Merkx mij bemoedigd. 'Jij bent mijn bisschop.'

7.

Mei 2012. 'Nu moet ik even mijn verdriet met je delen: ik heb kanker ... Ik ben geschokt, verdrietig en ook bang.'

Zeven brieven schreef ze mij, in haar laatste levensjaar. 'Ik maak het redelijk. Er worden geen medische ingrepen gedaan en ik slik geen medicijnen'... 'Ik moet nu op eigen kracht mijn vitaliteit koesteren' ... 'Ik blijf – steeds meer – houden van mensen' ... 'Mijn lijflied van dit ogenblik is "Van U is de toekomst, kome wat komt"' ... 'Ik doe mijn best mijn conditie zo goed mogelijk te houden. Moeilijk, maar ook een uitdaging om nog verborgen krachten in mijzelf te ontdekken' ... 'Zo langzamerhand wordt de dood een deel van mijn leven' ... 'Duizend maal dank voor alles.'

Zij voelde zich horen bij de Oecumenische Studentengemeente Utrecht, die bijeenkomt in de Janskerk. Daar werd op 21 december 2012 haar afscheid 'gevierd'. Henk Baars, haar Acht-Mei-makker, noemde haar toen 'markant, direct, ontwapenend. Ze straalde leiderschap uit zoals alleen vrouwen dat kunnen. Behoedzaam, scherp, intelligent en innemend. En voor de duivel niet bang.'

Mijn bewerking van Psalm 21 werd voorgelezen, deze strofen:

*Niet van de machtigen
is Hij de god
maar van hun slaven
en prooien.*

*Tot mijn grote geluk
heb ik Hem leren kennen.
Hij legde zijn hand op mijn hoofd.
Ik ga met Hem al een leven.*

*Hij weet hoe verder,
ik niet.*

Ik luisterde als naar woorden die ik niet kende. Ja, ik heb ze geschreven, dacht ik. Maar zij geeft ze nu door, aan allen die gekomen zijn om haar uit te varen.

Op de laatste bladzijde van haar levensverhaal vraagt ze zich af: 'Wat er na de dood met mij gebeurt? Ik geloof niet dat ik persoonlijk zal voortleven. Misschien in hetgeen ik betekend heb voor een aantal mensen. Misschien zal mijn zelf uitvloeien in God?'

Uit: Huub Oosterhuis, *Waar onze doden zijn*
Uitgeverij Ten Have, maart 2013